

Kitap Eleştirisi

Meral BALCI ve Arzu AL (ed.), Kolonyalizm ve Sonrası Şiddet 20'nci Yüzyılda Katliamlar, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2023, ISBN: 978-625-397-318-6

Ahmet ÖZDEMİR¹

Sömürgeci siyaset ve sömürgeciliğin yeniden ürettiği politikalar neticesinde 20'nci yüzyılda yaşanan şiddet ve katliamlara ilişkin birçok bölümün yer aldığı bu derleme geniş bir akademisyen kadro tarafından kaleme alınmıştır. Eleştirisi yapılan bu kitabın teknik özellikleri hakkında aşağıdaki cümleler sarf edilebilir: Kitap, 13,5 x 21,5 cm ebatlarında ikinci hamur kâğıda siyah beyaz olarak basılmıştır. Karton kapaklı olan eserde, açık ve koyu kırmızının harmanlandığı renk seçimiyle içeriğinde yer alan şiddet ve katliamlar ima edilmeye çalışılmıştır. Mizanpaj açısından iyi hazırlanmış olan bu kitap, toplam 246 sayfadan ibarettir. İlmî muhtevası bakımından değerlendirildiğinde ise eserin on bir bölümden meydana geldiği anlaşılmıştır. Makalelerden her biri ayrı yazarlar tarafından yazılmıştır ki bunun tek istisnası yedinci ve on birinci bölümlerdir. Kitabın kaynak çeşitliliğine dair birkaç sayısal bilgi paylaşılacak olursa; bölümlerde Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça ve Gürcüce dillerinde yazılmış olan üç yüz elli civarında eserden yararlanıldığı belirtilebilir. Bu teknik bilgilerin ardından içeriğe ve bölümlere dair aşağıdaki değerlendirme yapılabilir:

Derlemenin birinci bölümünü kaleme alan Sezgi Durgun Özkan “*Genel Kavramsal Çerçeve*” (s.1-14) başlığında kitaptaki önemli kavramları aydınlatmıştır. Bu bağlamda yazar sömürgeci siyasetin ve bunun tahakkümcü zihniyetinin düşünsel sınırlarını çizmiştir. Burada sömürgecilik, sermayecilik ve emperyalizm gibi kavramlara ışık tutulmuştur. Ferit Belder “*Cezayir’de Yerleşimci Kolonyalizm ve Şiddet*” (s.15-38) başlığıyla kaleme aldığı bölümde Cezayir’de Fransız hâkimiyetine karşı 1954-1962 yılları arasında yürütölen Bağımsızlık Savaşı’nı çözümlenmiştir. Belder, söz konusu savaşta Fransız askerlerinin, bilgi edinmek ve Cezayir ulusal hareketini sekteye uğratmak amacıyla işkenceye başvurduğunun altını çizmiştir. Zeynep Bostan ise “*Fas’ta Fransız Sömürgeciliği ve Katliamlar*” (s.39-60) başlıklı üçüncü bölümde; Fas’ın 1912 yılından sonra Fransa’nın denetimi altına girdiğinden bahsederek bu ülkede sömürge yönetimine karşı isyanların bastırılmasında çok sayıda Faslının Fransa namına savaştığını dile getirerek binlerce askerin yaşamını kaybettiğini ve yaralandığını yazmıştır. Yazar ayrıca İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Fas’ta yeşeren ve gelişen milliyetçilik ve bağımsızlık yanlısı hareketlere, Fransa’nın şiddetle karşılık verdiğini belirtmiştir. Dünya kamuoyunun Fransa’nın uyguladığı şiddet yüzünden Fas’ın yanında yer aldığını vurgulayan Bostan bu ülkenin uluslararası camianın desteğini kazanarak 1956 yılında bağımsızlığını kazandığını dile getirmiştir.

Can Uyar “*Ruanda 1994 Görmezden Gelineen Soykırım*” (s.61-87) başlıklı dördüncü bölümde Ruanda’da 1994 yılında 100 gün içinde bir milyona yakın Tutsi ve Hutunun öldürüldüğünü veya sakat bırakıldığını dile getirmiştir. Bu minvalde yazar sömürgeciler gelmeden önce müşterek bir dile, kültüre ve geleneklere sahip olan bölge halkının, sömürge döneminde izlenen bilinçli politikaların etkisiyle iki ayrıırka ayrıldığını vurgulamıştır. Bu bölümde yazar ayrıca Ruanda soykırımının siyasi, ekonomik, sosyolojik,

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Programı, E-mektup: ahmetozdemir2@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3364-9805

psikolojik ve etnik sebepleri üzerinde durmuştur. Uyar, soykırımın daha net bir şekilde anlaşılması için bölüme ilkin Ruanda'nın tarihi ile başlamış ardından da soykırımın anatomisini çıkarmıştır. Ayrıca uluslararası toplumun bu soykırıma karşı sergilediği vurdumduymazlığı da gündeme taşımıştır. Atakan Büyükdağ ise "*Anglo-Boer Savaşı ve Toplama Kampları (1899-1902)*" (s.89-110) başlıklı beşinci bölümde bir sivil denetim mekanizması olarak başlayan Boer Toplama Kampları'nın bir sivil katliam makinesine nasıl dönüştüğünü ortaya koymuştur. Söz konusu toplama kamplarında 22.000 çocuk ve 46.000 yetişkin sivilin öldüğünü ifade eden yazar 26.000 erkeğin denizaşırı göçe zorlandığını ve 30.000 çiftliğin yerle bir edildiğinin altını çizmiştir. Diğer yandan yazar, İngiliz arşivlerinde hayatını yitiren Afrikalılara dair herhangi bir verinin yer almadığını bildirmiştir.

Dila Algan Tezcan "*Almanya'nın Namibya Soykırımı*" (s.111-137) başlıklı altıncı bölümde Namibya soykırımını, beş ana başlık altında incelemiştir. İlk başlıkta Alman İmparatorluğu'nun sömürgeciliğe soyunuşuna ve Almanların diğer Avrupa devletleri ile Afrika kıtasındaki mücadelesine değinen yazar bir sonraki adımda ise 1904-1908 döneminde gerçekleştirilen Herero ve Nama soykırımlarının ayrıntılarına eğilmiştir. Yazar ayrıca bu soykırımın açığa çıkmasına katkı sunmuş olan "Mavi Kitap" ve "Birleşmiş Milletler Whitaker Raporu"nu mercek altına almıştır. Son iki başlıkta ise Almanya'nın Namibya soykırımını tanımasını sağlayan uzlaşma anlaşmasını incelemiştir. Halim Gençoğlu ise "*Kongo'da Belçika Vahşeti*" (s.139-160) başlıklı yedinci bölümde Belçika kralı II. Leopold'un 1876 yılında Kongo'nun keşfedilmesine ilişkin emirler verdiğini ve neticede Belçika'dan 74 kat daha büyük olan bir toprak parçası üzerinde kendini "Kongo Özgür Devleti"nin kralı ilan ettiğini yazmıştır. II. Leopold'un acımasız yönetiminde milyonlarca Kongolunun yaşamını yitirdiğini, söz konusu kralın 1908 yılına gelindiğinde ise kendi kişisel beyliği durumunda bulunan Kongo Özgür Devleti'ni Belçika devletine devrettiğini dile getirmiştir.

Nur Çetinoğlu Harunoğlu, "*Vietnam Savaşı'ndaki Sis: My Lai Katliamı ve ABD Dış Politikasına Etkileri*" (s.161-190) başlıklı sekizinci bölümde, Vietnam Savaşı'nın gidişatının ve savaş esnasında meydana gelen My Lai katliamının 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yılların başında Amerika'nın dış politik kararlarını nasıl etkilediğine değinmiştir. Burcu Taşkın tarafından "*İspanyol Kolonyalizminden Amerikan Sömürge Yönetimine:20'nci Yüzyılda Filipinler*" (s.191-213) başlığıyla kaleme alınan dokuzuncu bölümde, ilkin Filipinler toplumunun yapısına değinilmiş ardından ise 16 ve 19'uncu yüzyıllar arasındaki dönemde İspanyol sömürge yönetimine yer verilmiştir. Bir sonraki aşamada ise 19 ve 20'nci yüzyıllarda vuku bulan ABD ve Filipinler Savaşı ile bu süreçteki katliamlar tetkik edilmiştir. Son olarak II. Dünya Savaşı'nı mütakiben bağımsızlığını elde eden Filipinler ve ABD arasındaki ilişkilerde sömürge döneminin izlerinden bahsedilmiştir. Indira Phutkaradze ise "*Japonya-Kore*" (s.215-232) başlıklı onuncu bölümde, sömürgeciliğin Batı medeniyetinin bir ürünü olduğunu ve bu keyfiyetin söz konusu dönemde büyük bir devletin varlığının temel koşulu olarak kabul edildiğinin altını çizmiştir. Halim Gençoğlu tarafından okuyucularla buluşturulan "*Sene 1947 Madagaskar: Fransa'nın Malagasy Katliamı*" (s.233-246) başlıklı on birinci bölüm Fransa'nın Afrika'daki sömürge geçmişini aydınlatarak bu yöndeki politikaların misyonerliğe ve soykırıma sebebiyet verdiğini vurgulamıştır. Son olarak yazar Madagaskarlıların bağımsızlık sürecinde Fransızlar tarafından katliama maruz bırakıldıklarını tespit etmiştir. Her ne kadar derlemede bazı anlatım bozukluklarına rastlanmış olsa da bu eserin siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinde bir boşluğu doldurduğu söylenebilir.